

บทที่ 7

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. บทนำ

ในการวิจัยเรื่อง "กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในพระวินัยปิฎก - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ" นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดย

- 1 กำหนดวัตถุประสงค์
- 2 กำหนดขอบเขตของการวิจัย
- 3 ดำเนินการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารแล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในพระวินัยปิฎก

โดยดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

โดยดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1 ศึกษากระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษทางอาญา

2 ศึกษากระบวนการต้องโทษในพระวินัยปิฎกและพระราชบัญญัติอื่น ๆ ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความผิด และดำเนินการลงโทษแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระวินัย

3 เปรียบเทียบกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความผิดและดำเนินการลงโทษ ในประมวลกฎหมายอาญาและในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับในพระวินัยปิฎก ว่ามีส่วนที่เหมือน คล้ายคลึง หรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะได้เข้าใจกฎหมายและพระวินัยได้ดียิ่งขึ้น

1.2 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยนี้มีไว้เพื่อศึกษาตัวประมวลกฎหมายแต่ละมาตรา และมีไว้เพื่อศึกษาตัวพระวินัยแต่ละสิกขาบท หากแต่เป็นการศึกษา "กระบวนการต้องโทษ" ในประมวลกฎหมายกับในพระวินัย เพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันว่ามีส่วนที่เหมือน คล้ายคลึง หรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยไว้ดังนี้

- 1 มุ่งเน้นกับการจัดระเบียบสังคม เพื่อเปรียบเทียบดูว่าระหว่างกฎหมายกับศาสนามีบทบาทต่อการจัดระเบียบสังคมอย่างไร
- 2 กระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในประมวลกฎหมายกับในพระวินัยปรากฏว่ามีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
- 3 ลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษในประมวลกฎหมายกับในพระวินัยปรากฏ เพื่อที่จะได้เข้าใจองค์ประกอบของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษว่ามีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
- 4 ความผิดและโทษที่จะได้รับจากการล่วงละเมิดกฎหมายกับพระวินัย ว่าการกระทำความผิดลักษณะใดจะได้รับโทษสถานใด
- 5 กระบวนการพิจารณาคดีเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ในประมวลกฎหมายกับในพระวินัย ว่ามีกระบวนการคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการดังนี้

- 1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น ในส่วนของกฎหมายศึกษาจากประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีความอาญา คำพิพากษาศาลฎีกา และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของพระวินัยศึกษาจากพระไตรปิฎก โดยเน้นหนักพระวินัยปิฎก
- 2 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง ในส่วนของกฎหมายศึกษาจากเอกสารตำราที่ผู้รู้ทางด้านกฎหมายได้แต่งไว้ ในส่วนของพระวินัย ศึกษาจากเอกสารตำรา คำอธิบาย ที่ท่านผู้รู้ทางด้านศาสนาได้แต่งไว้ ในกรณีที่ไม่มีเข้าใจคำต่าง ๆ ในเอกสารตำราก็จะสอบถามจากผู้รู้ด้านศาสนา

3 นำข้อมูลที่ได้อ้างอิงในส่วนของกฎหมายกับในส่วนของพระวินัยมาศึกษาวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบกันเพื่อหาผลสรุปเกี่ยวกับ "กระบวนการต้องโทษ" ต่อไป

2. สรุปผลการวิจัย

หลังจากที่ได้ศึกษา "กระบวนการต้องโทษ" ในประมวลกฎหมายอาญากับในพระวินัยปิฎกแล้ว ได้ผลสรุปดังนี้คือ

2.1 บทบาทของกฎหมายกับบทบาทของศาสนาต่อการจัดระเบียบสังคม

2.1.1 บทบาทของกฎหมายต่อการจัดระเบียบสังคม กฎหมายได้ชื่อว่าเป็น "วิศวกรสังคม" คือ ถ้าต้องการให้รูปแบบของสังคม, รูปแบบความสัมพันธ์ขององค์กรต่าง ๆ ในสังคม, รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ตลอดจนรูปแบบการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลในสังคมเป็นไปในลักษณะใด เราก็สามารถร่างกฎหมายเพื่อออกแบบและสร้างรูปแบบให้เป็นไปตามที่ต้องการนั้น จึงเห็นได้ว่ารูปแบบของสังคมในระบอบคอมมิวนิสต์กับรูปแบบของสังคมในระบอบประชาธิปไตยมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะกฎหมายเป็นตัวกำหนด เริ่มตั้งแต่กฎหมายแม่บทอันได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่น ๆ ที่มิได้ถูกร้องลงมา ไม่ว่าจะต้องการให้รูปแบบเป็นไปในลักษณะใดก็สามารถใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือกำหนดได้ทั้งสิ้น

2.1.2 บทบาทของศาสนาต่อการจัดระเบียบสังคม ศาสนาก็มีบทบาทต่อการจัดระเบียบสังคมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากฎหมาย เช่นศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูมีบทบาทต่อการจัดระเบียบสังคมอินเดียหลายอย่าง ที่เห็นได้ชัดเช่น เรื่องการแบ่งชั้นวรรณะ และศาสนาพุทธในสมัยพระพุทธองค์ก็พยายามที่จะจัดระเบียบสังคมอินเดียเสียใหม่ โดยพยายามชี้ให้เห็นว่าคนจะสูงต่ำชั่ว ไม่ใช่เพราะชาติกำเนิด แต่ขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเอง แม้จะเกิดในวรรณะสูงถ้ากระทำความชั่วก็ได้ชื่อว่าเป็นคนชั่ว แม้จะเกิดในวรรณะต่ำแต่ถ้ากระทำความดีก็ได้ชื่อว่าเป็นคนดี ศาสนายิวหรือคริสต์ก็มีบทบาทต่อการจัดระเบียบสังคมของหมู่ชนที่นับถือศาสนายิวหรือคริสต์ ศาสนาอิสลามก็มีบทบาทต่อการจัดระเบียบและความเป็นอยู่ของหมู่ชนที่นับถือศาสนาอิสลาม สำหรับประเทศไทยนับตั้งแต่สมัยอดีตมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การดำเนินวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยอยู่ภายใต้การจัดระเบียบตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาแทบทุกด้าน

เพราะฉะนั้น จึงสรุปได้ว่าทั้งกฎหมายและศาสนาต่างก็มีบทบาทต่อการจัดระเบียบสังคม

2.1.3 ข้อได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างการใช้กฎหมายกับศาสนาเป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคม

กฎหมาย

การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคมได้เปรียบในแง่ที่ว่า กฎหมายเป็นเครื่องมือที่สร้างได้รวดเร็ว เปลี่ยนแปลง แก้ไขและยกเลิกได้ง่าย เมื่อมีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นซึ่งอาจกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของประชาชน รัฐบาลก็ยังสามารถตรากฎหมายออกมาเพื่อช่วยขจัด บัดเปา เยียวยา แก้ไข ได้ทันที่ ถ้าสภาพปัญหาเปลี่ยนไปก็สามารถแก้ไขแต่ละมาตราเพื่อแก้ปัญหาได้อีก ข้อได้เปรียบอีกประการหนึ่งของกฎหมายก็คือกฎหมายมีสภาพบังคับ (sanction) กล่าวคือมีบทลงโทษเป็นรูปธรรม ถ้าใครล่วงละเมิดกฎหมายก็จะได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ เช่น โทษปรับ ริบทรัพย์สิน กักขัง จำคุก หรือประหารชีวิต โทษทางกฎหมายเป็นโทษใกล้ตัว และเห็นผล ได้ทันที จึงเป็นผลให้คนเกรงกลัวการละเมิดกฎหมายมากกว่าละเมิดศาสนา

แต่การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคมมีข้อเสียเปรียบในแง่ที่ว่ากฎหมายอาจจะถูกบัญญัติขึ้นด้วยคนเพียงกลุ่มเดียวหรือกลุ่มตัวแทนผลประโยชน์ ที่มุ่งบัญญัติขึ้นมาเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตัวเองเป็นหลักก็อาจจะเป็นได้ นอกจากนั้นแล้วการทำผิดกฎหมายจะเอาตัวผู้ทำผิดมาลงโทษได้ก็เฉพาะกรณีที่พยานหลักฐานปรากฏชัดแจ้ง จนสามารถพิสูจน์ให้ศาลเชื่อได้ว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดจริงเท่านั้น แต่สำหรับบางคนที่มีความฉลาด อาจจะรู้จักปิดบังซ่อนเร้นอำพรางพยานหลักฐาน หรือไม่ก็สร้างพยานหลักฐานเท็จด้วยวิธีต่าง ๆ จนทำให้ศาลเตลือบแคลงสงสัยและพิพากษาปล่อยตัวผู้นั้นไปในที่สุด เพราะฉะนั้นคนดีตามกฎหมายจึงอาจมิใช่เป็นคนดีแท้ก็เป็นได้ ข้อนำคิดอีกประการหนึ่งของการใช้กฎหมายเป็นมาตรการตัดสินดีชั่วก็คือ กฎหมายตัดสินดีชั่วได้เฉพาะการกระทำทางกายและทางวาจาเท่านั้น แต่กฎหมายไม่สามารถตัดสินการกระทำ ความชั่วทางใจ หรือที่เรียกว่า "มโนทุจริต" ได้ กฎหมายสามารถจัดระเบียบสังคมได้ระดับหนึ่งเท่านั้น กฎหมายอาจจะช่วยยับยั้งมิให้คนอื่นแย่งชิงอาหารที่เรารับประทาน แต่กฎหมายไม่สามารถ

บังคับให้ผู้อื่นให้อาหารแก่เราเมื่อเราหิวและไม่มีอะไรจะกิน กฎหมายไม่อาจบังคับให้คนมีมิตร-
จิตต่อกันได้ ให้ความนับถือต่อกันได้ กฎหมายไม่อาจบังคับเอาผิดแก่คนที่จัดริษยาอาฆาตแค้นผู้อื่น
ตลอดเวลา คิดแต่จะขโมยของผู้อื่นตลอดเวลา แต่ศาสนาสามารถทำหน้าที่นี้ได้ดีกว่ากฎหมาย

ศาสนา

การใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคมมีส่วนได้เปรียบในแง่ที่ว่าคำสอนของ
ศาสนามีลักษณะสำคัญกว่ากฎหมาย คือ ใช้ตัดสินการกระทำของมนุษย์ได้ในวงกว้างกว่า ทั้งนี้เพราะ
ศาสนาทุกศาสนาล้วนสอนให้คนเป็นคนดี และกฎเกณฑ์ที่ออกโดยศาสนาคือเป็นกฎเกณฑ์ที่ออกโดยมี
คุณธรรมเป็นพื้นฐาน การที่คนไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศาสนาใด ๆ เลยย่อมถือได้ว่าเขาต้องเป็นคนดีแท้

อีกประการหนึ่งการวัดดีชั่วตามหลักของศาสนาวัดได้ละเอียดอ่อนลึกซึ้งกว่ากฎหมาย
คือวัดได้ทั้งการกระทำชั่วทางกาย วาจา และใจ แม้จะยังไม่ลงมือกระทำชั่วแต่ถ้าจิตคิดประทุ-
ษร้ายต่อเขาถือว่าเป็นการกระทำชั่วแล้ว ศาสนาจึงวัดการกระทำของมนุษย์ได้ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง
ถ้าใครทำชั่วอะไรลงไป แม้จะไม่มีใครเห็นแต่ผู้กระทำย่อมรู้สึกไม่สบายใจ รู้สึกผิดและบาป

การใช้มาตรการทางศาสนาเป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคมมีข้อเสียเปรียบตรงที่
บทลงโทษของศาสนาอยู่ไกลตัวและขาดสภาพบังคับที่เป็นรูปธรรม คนที่ละเมิดกฎหมายจะถูก
ลงโทษทันทีที่ผู้สนใจเห็นว่ากระทำความผิด และโทษที่ได้รับแลเห็นได้เป็นรูปธรรม แต่ผู้ที่ละเมิด
คำสอนของศาสนาจะได้รับโทษทางจิตใจ คือทำดีก็สบายใจ ทำชัาก็ไม่สบายใจ หรือถ้าหากจะ
พิจารณาคุดหรือโทษที่ไกลไปกว่านั้น ก็อาจจะเป็นสมรค สวรรค์ บุญ บาป หรืออาณาจักรของ
พระเจ้าซึ่งอยู่ค่อนข้างไกลตัว จะได้รับก็ต่อเมื่อตายไปแล้วหรือชาติหน้า ถ้าใครไม่เชื่อเรื่องนรก
สวรรค์ บุญ บาป หรือชาติหน้า ก็จะไม่กลัวโทษของศาสนา แล้วจะกล้าทำผิดทำชั่วได้อย่าง
หน้าตาเฉย

เพราะฉะนั้นจะใช้มาตรการทางศาสนาเป็นเครื่องมือจัดระเบียบสังคมเพียงอย่าง
เดียวย่อมไม่เพียงพอ จะต้องใช้ควบคู่กันไปทั้งมาตรการทางกฎหมายและศาสนา

2.2 กระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในกฎหมายกับในพระวินัย

2.2.1 กระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในกฎหมาย แบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ

คือ สมัยก่อนการปกครองด้วยระบบรัฐสภา กับสมัยการปกครองด้วยระบบรัฐสภา

(1) สมัยก่อนการปกครองด้วยระบบรัฐสภา การพูดถึงกระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในกฎหมายหมายถึงกระบวนการบัญญัติกฎหมายนั่นเอง การบัญญัติกฎหมายในสมัยก่อนการปกครองด้วยระบบรัฐสภา การจัดทำกฎหมายใด ๆ ไม่ต้องผ่านกระบวนการของรัฐสภา เพราะสมัยนั้นไม่มีรัฐสภา ทั้งหมดขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพระมหากษัตริย์ที่จะทรงเห็นสมควร บางครั้งพระองค์จะทรงตราขึ้นใช้เอง ส่วนบางครั้งพระมหากษัตริย์อาจทรงแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นมาเป็นผู้ร่างกฎหมายซึ่งอาจจะเป็นคนไทยหรือชาวต่างประเทศก็ได้ พระบรมราชโองการใด ๆ ของพระมหากษัตริย์ในสมัยการปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อาจถือได้ว่าเป็นกฎหมายทั้งสิ้น

(2) สมัยการปกครองด้วยระบบรัฐสภา ในสมัยนี้พระมหากษัตริย์ที่เคยมีอำนาจสูงสุด ทั้งในด้านการปกครองและด้านตรากฎหมายใด ๆ ออกใช้ ได้ทรงเปลี่ยนฐานะมาใช้อำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญกำหนด คือใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา ใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และใช้อำนาจตุลาการทางศาล เพราะฉะนั้นถ้าจะตรากฎหมายใด ๆ ออกใช้จะต้องผ่านกระบวนการของรัฐสภา เริ่มตั้งแต่การเสนอร่างพระราชบัญญัติซึ่งกระทำได้ โดยคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติแล้ว ก็จะมีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติโดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 วาระ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาเสร็จก็ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นให้วุฒิสภาพิจารณาอีกชั้นหนึ่ง และจะมีการพิจารณา 3 วาระเช่นกัน ถ้าสภาทั้งสองเห็นชอบด้วย แสดงว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ให้นายกรัฐมนตรีนำทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วก็มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายได้

2.2.2 กระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในพระวินัย เนื่องจากสถานภาพของพุทธจักรแตกต่างจากสถานภาพของฝ่ายอาณาจักร ทุกคนที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรจะต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายของรัฐนั้น ๆ โดยไม่มีทางเลือก แต่พระภิกษุที่เข้ามาเป็นสมาชิกของพุทธจักร เข้ามาและออกไปด้วยความสมัครใจ พระพุทธเจ้าจึงทรงมีสิทธิโดยชอบธรรมแต่พระองค์เดียวที่จะบัญญัติสิกขาบทใด ๆ ออกใช้

กระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในพระวินัยพอจะกล่าวสรุปได้ดังนี้

เริ่มต้นจากปัญหาหรือมูลเหตุแห่งการบัญญัติอันเกิดจากการกระทำ ประพฤติปฏิบัติ ไม่เหมาะสมของพระภิกษุอันอาจนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่หมู่สงฆ์ เมื่อมีมูลเหตุให้เป็นที่โจษขานกันขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ แล้วทรงไต่สวนข้อเท็จจริงเรื่องนั้น ๆ ต่อหน้าที่ประชุมสงฆ์ อาจจะทรงไต่สวนด้วยพระองค์เองหรือมอบให้พระภิกษุผู้ฉลาดสามารถร่วมไต่สวนด้วยก็ได้ เมื่อไต่สวนได้ความสัตย์ตามคำโจษขานแล้ว พระพุทธเจ้าก็จะทรงกระทำกรรมกถา คือการแสดงธรรมยกเหตุผลประกอบเพื่อชี้แนะให้เห็นผิดถูกชั่วดีควรไม่ควร แล้วทรงตำหนิสงฆ์ผู้ก่อเหตุแห่งความเสื่อมเสียนั้น แล้วจากนั้นก็ทรงบัญญัติสิกขาบทเรื่องนั้น ๆ ต่อหน้าที่ประชุมสงฆ์ เพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน บางครั้งแม้จะบัญญัติสิกขาบทเรื่องใด ๆ ไว้แล้วก็มีพระภิกษุบางรูปอาศัยช่องโหว่แห่งสิกขาบทนั้นกระทำความผิดในลักษณะที่คล้ายคลึงกันอีก ก็ทรงเรียกประชุมสงฆ์เพื่อบัญญัติพระอนุบัญญัติตามมาภายหลัง พระวินัยแต่ละสิกขาบทเมื่อประกาศในที่ประชุมสงฆ์แล้วก็จะมียผลบังคับใช้

2.3 ลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษในกฎหมายกับในพระวินัย

ทั้งกฎหมายและพระวินัยต่างก็เป็นคำสั่งและข้อบังคับความประพฤติ แต่กฎหมายเป็นข้อบังคับความประพฤติของบุคคลในสังคม ส่วนพระวินัยเป็นข้อบังคับความประพฤติสำหรับพระภิกษุในพุทธศาสนา ซึ่งพอจะสรุปเปรียบเทียบกันได้ดังนี้

1 พระวินัยเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับ เช่นเดียวกับกฎหมาย ไม่ใช่เป็นประกาศเชิญชวนหรือคำขอร้องให้ภิกษุต้องปฏิบัติตาม แต่เป็นการ "สั่ง" ให้ปฏิบัติตาม

2 กฎหมายออกโดยรัฐชาติปิตัย แต่พระวินัยออกโดยพระพุทธเจ้า ซึ่งอาจจะพูดภาษาชาวบ้านได้ว่าพระองค์เป็นผู้ดำรงตำแหน่งศาสดาของศาสนาพุทธ เป็นจอมสงฆ์ จึงทรงมีอำนาจโดยสมบูรณ์ที่จะออกกฎข้อบังคับใด ๆ ออกใช้

3 กฎหมายมีผลบังคับใช้กับคนทั่วไป ทั้งกับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนและพระภิกษุ แต่พระวินัยมีผลบังคับใช้เน้นหนักเฉพาะกับพระภิกษุในศาสนาพุทธ จึงกล่าวได้ว่าพระภิกษุนอกจากจะอยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมืองแล้วก็ต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับของพระวินัยอีกด้วย แต่ถ้าเมื่อใดที่ไม่ประสงค์ที่จะอยู่ภายใต้ข้อบังคับของพระวินัยอีกต่อไป ก็สามารถบอกลาสิกขาบทเสียเพศบรรพชิต

ออกไปเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเสียก็ได้

4 กฎหมายมีสภาพบังคับคือการกำหนดโทษสำหรับความผิดนั้น ๆ ส่วนพระวินัยก็ทำนองเดียวกัน คือมีการกำหนดอาบัติสำหรับความผิดนั้น ๆ การบัญญัติสิกขาบทแต่ละสิกขาบทจึงมีลักษณะคล้ายกับการบัญญัติกฎหมายแต่ละมาตรา คือจะประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 บัญญัติถึงการกระทำที่พระวินัยถือว่าเป็นความผิด

ส่วนที่ 2 บัญญัติถึง โทษที่จะได้รับสำหรับความผิดนั้น ๆ

เราอาจจะสรุปลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษในกฎหมายกับในพระวินัย ได้ดังนี้

2.3.1 ลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษในกฎหมาย ในทางกฎหมายถือว่าการกระทำใดเป็นความผิดและต้องรับโทษจะต้องครบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ คือ ประการแรก ต้องพิจารณาว่ามีกฎหมายบัญญัติสำหรับการกระทำนั้นว่าเป็นความผิดหรือไม่ แล้วจะต้องพิจารณาต่อไปว่ามีกฎหมายบัญญัติโทษสำหรับความผิดนั้นหรือไม่ หลังจากพิจารณาองค์ประกอบข้างต้นแล้วจะต้องพิจารณาต่อไปว่า การกระทำนั้นเป็นการกระทำตามความหมายของกฎหมายหรือไม่ การที่จะพิจารณาว่าเป็นการกระทำตามความหมายของกฎหมายหรือไม่ จะต้องพิจารณาถึงลักษณะของการกระทำ คือ คิดที่จะกระทำ ตกลงใจกระทำ และ ลงมือกระทำ การกระทำในที่นี้หมายรวมถึง "การงดเว้น" และ "ละเว้น" กระทำ เมื่อพิจารณาว่าเป็นการกระทำแล้วก็ต้องพิจารณาต่อไปว่าครบองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายในของความผิดหรือไม่ และผลที่เกิดขึ้นจะต้องสัมพันธ์กับการกระทำ เมื่อได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดตามความหมายของกฎหมายแล้ว ก็ให้พิจารณาต่อไปว่า มีกฎหมายยกเว้นความผิดสำหรับการกระทำนั้นหรือไม่ ถ้าหากไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิดสำหรับการกระทำนั้นก็ต้องพิจารณาต่อไปว่ามีกฎหมายยกเว้นโทษสำหรับความผิดนั้นหรือไม่ ถ้าหากไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษที่ถือว่าผู้เห็นจะต้องรับโทษตามกฎหมาย

2.3.2 ลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษในพระวินัย ในพระวินัยบัญญัติได้บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษ (อาบัติ) ไว้พอที่จะเทียบเคียงกับของกฎหมายได้คือ ในการพิจารณการกระทำ ท่านได้แยก

สมุฏฐานแห่งการกระทำออกเป็น 4 ทาง คือ การกระทำที่เกิดทางกายโดยลำพัง การกระทำที่เกิดจากวาจาโดยลำพัง การกระทำที่เกิดจากทางกายกับจิต และการกระทำที่เกิดทางวาจากับจิต การกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องอาบัติหมายรวมทั้งการกระทำโดยตรงและการกระทำโดยอ้อม การลงมือกระทำเองและใช้ให้ผู้อื่นกระทำ ซึ่งลักษณะอาการกระทำดังกล่าวนี้ถ้าจะให้เข้าใจง่าย โดยยกหลักของกฎหมายตามหลักเรื่ององค์ประกอบภายนอก องค์ประกอบภายใน และการยกเว้นความผิดและโทษตามหลักของกฎหมายมาใช้เป็นตัวตั้งเพื่อที่จะเปรียบเทียบให้เข้าใจก็จะได้อธิบาย

องค์ประกอบภายนอกของการกระทำ แต่ละลักษณะของพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้จะประกอบด้วยองค์ประกอบภายนอกของความผิดคือ ภายนอกผู้ลงมือกระทำ ภายนอกที่ลงมือกระทำ และวัตถุแห่งการกระทำ หรือที่เรียกว่า "วัตถุแห่งอาบัติ"

องค์ประกอบภายในของความผิด ท่านได้แยกออกเป็น "สัจจิตกะ" กับ "อิจิตตกะ" สัจจิตกะ หมายถึงการกระทำที่มีจิตเจือ จงใจกระทำ อันเทียบได้กับ "เจตนา" ตามความหมายของกฎหมาย ส่วนอิจิตตกะ หมายถึงการกระทำที่ไม่มีจิตเจือ ไม่จงใจ อันเทียบได้กับ "ไม่เจตนา" ตามความหมายของกฎหมาย

เมื่อพิจารณาว่าการกระทำนั้นครบองค์ประกอบทั้งภายนอกและภายในของความผิดแล้วก็ต้องพิจารณาต่อไปว่ามีพระบัญญัติยกเว้นความผิดและโทษสำหรับการกระทำนั้นหรือไม่ ถ้าไม่มีบทยกเว้น ผู้กระทำก็ต้องรับโทษต้องอาบัติตามที่พระวินัยบัญญัติ

2.4 ความผิดและโทษที่จะได้รับจากการล่วงละเมิดกฎหมายกับละเมิดพระวินัย

2.4.1 ความผิดและโทษในประมวลกฎหมายอาญา

ความผิด

ประมวลกฎหมายอาญา ได้แบ่งความผิดออกเป็น 12 ลักษณะ คือ ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม ความผิดเกี่ยวกับศาสนา ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง ความผิดเกี่ยวกับการค้า ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง และความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน นอกจากนี้ก็มีความผิดลหุโทษ

โทษ

โทษตามประมวลกฎหมายอาญามี 5 สถาน คือ ประหารชีวิต, จำคุก, กักขัง, ปรับ, และริบทรัพย์สิน

2.4.2 "ความผิด" และ "โทษ" ในพระวินัย พระวินัยมิได้แบ่งความผิดและโทษออกเป็นแต่ละลักษณะอย่างชัดเจนเหมือนกฎหมาย แต่จะใช้วิธีแบ่งว่าความผิดลักษณะใดจะต้องอาบัติ (โทษ) สถานใด อาบัติหรือโทษแบ่งได้ 3 ระดับ คือ อาบัติน้อย, อาบัติอย่างกลาง และอาบัติอย่างเบา ลักษณะของการกระทำที่ถือว่าต้องอาบัติน้อยหนักันได้แก่ ปาราชิก มีความผิด 4 ลักษณะ คือ ภิกษุเสกเมถุน ภิกษุลักทรัพย์ ภิกษุแก่งขามนุษย์ให้ตาย และภิกษุขูดอุตตรินนุสสรธรรม ความผิด 4 ลักษณะนี้เมื่อภิกษุใดละเมิดแล้วจะต้องอาบัติปาราชิก ชาติจากความ เป็นภิกษุ ส่วนลักษณะของความผิดที่ภิกษุละเมิดแล้วต้องอาบัติอย่างกลางอันได้แก่ สังฆาทิเสส มี 13 ลักษณะ คือ ภิกษุแก่งทำให้สุนัขเคลื่อน ภิกษุจับต้องกายผู้หญิง ภิกษุเกี้ยวผู้หญิง ภิกษุขุดล่อวงหญิงให้น้ำเรอติน ภิกษุเป็นแม่สื่อให้ชายหญิงเป็นผิวเมียกัน ภิกษุสร้างกุฎที่ตอมก้อหรือ โบกด้วยปูนหรือดิน ภิกษุสร้างที่อยู่โดยสงฆ์ไม่แสดงที่ให้ก่อน ภิกษุแก่งป้องภิกษุอื่นโดยไม่มีมูล ภิกษุโกรธเคืองแก่งหาเรื่องป้องภิกษุอื่น ภิกษุพยายามทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุประพฤติตามภิกษุผู้พยายามทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุว่านอนสอนยาก และภิกษุประทุษร้ายสกุล การกระทำความผิดใน 13 ลักษณะนี้ถือว่าต้องอาบัติอย่างกลางคือสังฆาทิเสส จะต้องอยู่กรรมเพื่อทรมานตนเองตามวิธีการที่กำหนดในพระวินัยจึงจะพ้นจากอาบัติได้ ส่วนลักษณะของความผิดที่ต้องอาบัติสถานเบาซึ่งมี 5 สถานคือ ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกุ และทุนภานิต ลักษณะของความผิดที่ต้องอาบัติ 5 สถานนี้มีมากมาย ไม่สามารถจะสรุปมาให้ได้ ถ้าสนใจศึกษาเรื่องเหล่านี้ได้จากพระวินัยปิฎก ภิกษุใดที่กระทำความผิดต้องอาบัติน้อยอย่างใดใน 5 สถานนี้จะพ้นโทษได้ก็ต้องแสดงคืนอาบัติ โดยการประจานตนเองต่อหน้าภิกษุอื่น

2.5 กระบวนการพิจารณาคดีในกฎหมายกับในพระวินัย

2.5.1 กระบวนการพิจารณาคดีในกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา เริ่มต้นจากขั้นตอนของพนักงานสอบสวนคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายหรือผู้มีส่วนได้เสียจะไปร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนจะทำหน้าที่

สืบสวนและสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานและนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษต่อพนักงานอัยการหลักจากที่พนักงานอัยการตรวจสำนวนการสอบสวนแล้ว อาจจะมีความเห็นให้สอบสวนเพิ่มเติม สิ่งไม่ฟ้องหรือสิ่งฟ้องผู้ต้องหา ถ้าพนักงานอัยการสั่งฟ้องผู้ต้องหาที่จะตกสภาพเป็นจำเลย ภาระหลังจากนั้นก็ เป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรมที่จะดำเนินการในชั้นพิจารณาคดี โดยศาลหรือผู้พิพากษาคอยทำหน้าที่เป็นคนกลางรักษากติกา เพื่อให้พนักงานอัยการและทนายปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์ของกฎหมายเกี่ยวกับการเสนอพยาน สืบพยานและการถามคำถามพยาน หลังจากนั้นศาลก็ใช้ดุลพินิจซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งสองฝ่ายโจทก์และจำเลย ถ้าพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์สามารถพิสูจน์ให้ศาลเชื่อ โดยไม่มีข้อเคลือบแคลงสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลย ถ้าหากคู่กรณียังเห็นว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้นยังไม่ถูกต้องเป็นธรรมก็สามารถยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาได้ เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว และศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดและต้องถูกลงโทษตามกฎหมายแล้ว ขึ้นต่อไปก็เป็นการทำหน้าที่ของฝ่ายราชทัณฑ์หรือฝ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลต่อไป

2.5.2 กระบวนการพิจารณาคดีในพระวินัย คดีในพระวินัยหมายถึง "อธิกรณ์" ทั้งหลาย เช่น "อนุวาทาอธิกรณ์" อันได้แก่คดีความที่ฟ้องร้องกัน กระบวนการพิจารณาคดีในพระวินัยอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงตอนคือ กระบวนการพิจารณาคดีที่มีมาในพระวินัยปิฎกและกระบวนการพิจารณาคดีตามระเบียบของมหาเถรสมาคม ซึ่งจะแยกสรุปแต่ละช่วงตอนดังนี้

(1) กระบวนการพิจารณาคดีที่มีมาในพระวินัยปิฎก ในสมัยพระพุทธองค์ เมื่อมีอธิกรณ์ใด ๆ เกิดขึ้นก็อาจจะระงับโดยวิธีหนึ่งวิธีใดใน 7 วิธี คือ สัมมุขาวินัย สติวินัย อุมฺหิวินัย ปฏิญญาตกรณะ เขภุชยสิกา ติสสปาปิยสิกา และติณวัตถาวรกวินัย แต่ทั่วไปแล้ววิธีที่มีใช้ให้เห็นอยู่มากที่สุดคือสัมมุขาวินัยและเขภุชยสิกา สัมมุขาวินัยคือการระงับอธิกรณ์โดยวิธี "พร้อมหน้า" อาจจะทำโดยให้คู่กรณีตกลงกันเอง ถ้าตกลงกันเองไม่ได้ก็ให้ตกลงกันเพื่อแต่งตั้งผู้วินิจฉัย ถ้ายังไม่สามารถระงับได้ก็ให้กระทำโดยอำนาจแห่งสงฆ์ ส่วน เขภุชยสิกา กระทำโดยวิธีจับสลากเพื่อห้ามติข้างมาก จะใช้วิธีนี้ก็ต่อเมื่อมีความเห็นเกี่ยวกับอธิกรณ์เหล่านั้นไม่ตรงกันในหมู่สงฆ์ ถ้าเสี่ยงข้างมากเห็นเป็นประการใดก็วินิจฉัยคดีไปตามนั้น และอธิกรณ์นั้นก็ป็นอันระงับ หลังจากสงฆ์ได้ลงมติตัดสินคดีตั้งนั้นแล้วถ้าคู่กรณียังเห็นว่าไม่ถูกต้องเป็นธรรมก็สามารถยื่นอุทธรณ์อธิกรณ์ที่วินิจฉัยแล้ว

ได้ การพิจารณาอุทธรณ์อาจจะกระทำโดยแต่งตั้งให้สงฆ์หรือฆราวาสวิจิตร หรือ ไม่ก็อุทธรณ์ต่อพระพุทธรูปเจ้า เมื่อทรงวินิจฉัยเป็นอย่างใดแล้วอุทธรณ์นั้นเป็นอันที่สุด

(2) กระบวนการพิจารณาคดีตามระเบียบของมหาเถรสมาคม กระบวนการพิจารณาคดีตามวิธีในอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) การพิจารณาคดีมีวิธีปฏิบัติคือ เมื่อพระภิกษุรูปใดถูกกล่าวหาว่าได้กระทำผิดล่วงละเมิดพระวินัย ก็จะมีพระภิกษุผู้เป็นโจทก์กล่าวฟ้องต่อผู้มีอำนาจพิจารณารับฟ้อง แล้วก็จะมีการตรวจคำฟ้องเพื่อพิจารณารับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง หลังจากนั้นก็จะมีการไต่สวนคดี และมีการพิจารณาพยานหลักฐานที่นำมาหักล้างพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้ผิดหรือบริสุทธิ์ เมื่อคณะผู้พิจารณาคดีพิจารณาเห็นเป็นประการใดก็มีอำนาจสั่งการอย่างหนึ่งอย่างใด หลังจากคณะผู้พิจารณาวินิจฉัยเห็นเป็นประการหนึ่งประการใดแล้ว ถ้าคู่กรณีเห็นว่าคำวินิจฉัยนั้นยังไม่ถูกต้องเป็นธรรม ก็สามารถยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์หรือคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาได้ตามกรณี คำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาถือเป็นที่สุด เมื่อคำวินิจฉัยถึงที่สุดเป็นประการใดก็ให้ดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น แต่ถ้าจำเลยไม่ยอมรับนิเทศกรรมตามคำวินิจฉัยก็ต้องอาศัยอำนาจฝ่ายบ้านเมืองคืออำนาจตามประมวลกฎหมายอาญา เพื่อลงโทษพระภิกษุผู้ฝ่าฝืนคำวินิจฉัยการลงนิเทศกรรมนั้น

3. อภิปรายผล

ในการวินิจฉัยนี้ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษากระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับในพระวินัยปิฎก โดยทำการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบว่ามีส่วนคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยเคยเป็นนักศึกษาวิชากฎหมายและวิชาปรัชญาหลังจากนั้นก็มาศึกษาพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระวินัยปิฎกอันเปรียบเสมือนกฎหมายของพุทธศาสนาที่ใช้บังคับความประพฤติของพระภิกษุ ผู้วิจัยได้พบความจริงว่ามีกระบวนการและวิธีการหลายอย่างที่คล้ายคลึงกันพอที่จะศึกษาเปรียบเทียบกันได้ ผู้วิจัยจึงได้เริ่มวางโครงการที่จะศึกษากระบวนการทั้งสองนี้ในเชิงเปรียบเทียบ เมื่อลงมือศึกษาเปรียบเทียบกันจริงๆ ก็ต้องประสบกับปัญหาหลาย ๆ อย่าง ปัญหาหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดภาวะชะงักงันเป็นอย่างมาก

มากก็คือ ปัญหาเรื่องชื่อของหัวข้อวิจัย เดิมที่ผู้วิจัยตั้งชื่อหัวข้อวิจัยนี้ว่า "กระบวนการต้องโทษในพระวินัยปิฎกกับในประมวลกฎหมายอาญา - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ" ที่ตั้งชื่อเช่นนี้เพราะผู้วิจัยเกิดความรู้สึกเอาเองว่าบทบัญญัติอันเป็นคำสอนของศาสนา น่าจะมีศักดิ์สูงกว่ากฎหมาย จึงควรจะหยิบยกเอาพระวินัยขึ้นเป็นตัวตั้งลำดับแรก แล้วนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายมาเป็นตัวเทียบในภายหลัง เมื่อตกลงใจเช่นนี้แล้ว ผู้วิจัยก็ลงมือค้นคว้าเนื้อหาทั้งในพระวินัยและในประมวลกฎหมายเป็นเวลานานหลายเดือน แล้วจึงลงมือเขียนรายงานการวิจัยตามแนวทางที่ได้วางไว้เมื่อลงมือเขียนจริง ๆ แล้วผู้วิจัยต้องประสบปัญหาอีกคือ ไม่รู้จะเขียนอย่างไร เขียนไปแล้วก็ยังไม่พอใจ เนื่องจากไม่สามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจตามที่ผู้วิจัยต้องการได้ ทั้งนี้เพราะบทบัญญัติในพระวินัยปิฎกเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากและไกลตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่เป็นฆราวาสซึ่งไม่ค่อยจะคุ้นเคยกันเรื่องนี้มาก่อน จึงยากที่จะอธิบายให้เข้าใจได้ ผู้วิจัยจึงเกิดความท้อใจจนเกือบจะละทิ้งงานวิจัยนี้ไปแล้ว แต่บังเอิญผู้วิจัยได้แนวคิดของนักปราชญ์ทางศาสนาหลายท่าน เช่น สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมชโร) แห่งวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน ในหนังสือมงคลยодชีวิต และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ทรงแต่งไว้ในหนังสือวินัยมุขหลายตอน ตอนใดที่ท่านทรงเปรียบเทียบระหว่างพระวินัยกับกฎหมาย ท่านมักจะยกบทบัญญัติของกฎหมายขึ้นก่อนเป็นตัวตั้งแล้วนำเนื้อหาในพระวินัยมาเป็นตัวเทียบ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะท่านทรงเห็นว่ากฎหมายเป็นสิ่งคุ้นเคยใกล้ตัว ท่านจึงทรงอธิบายโดยโยงสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัว

เมื่อได้แนวคิดเช่นนี้แล้ว ผู้วิจัยจึงเปลี่ยนหัวข้อวิจัยเสียใหม่จาก "กระบวนการต้องโทษในพระวินัยปิฎกกับในประมวลกฎหมายอาญา - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ" เป็น "กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในพระวินัยปิฎก - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ" เมื่อเปลี่ยนหัวข้อวิจัยเช่นนี้แล้วแนวทางในการเขียนก็เปลี่ยนตามไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อเรื่อง คือ ในการเขียนแต่ละตอนจะยกเอากระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายขึ้นมาเป็นตัวตั้ง แล้วยกเอากระบวนการต้องโทษในพระวินัยมาเป็นตัวเทียบ

การหยิบยกเอาเนื้อหาตามกระบวนการในกฎหมายมาเปรียบเทียบกับเนื้อหาตามกระบวนการในพระวินัยเป็นงานใหญ่และทำได้ยากมาก เพราะผู้วิจัยมิใช่ผู้แตกฉานในพระวินัยปิฎกและยังไม่แตกฉานในด้านกฎหมาย เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายเป็นเรื่องของการ

ตีความเพื่อบังคับใช้ ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย มีการกลั่นกรองกันหลายชั้น เริ่มตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ แล้วไปยังชั้นศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา บางครั้งแม้จะมีคำพิพากษาของศาลฎีกาออกมาเป็นที่สุดแล้ว ก็ยังมีปราชญ์ทางกฎหมายบางท่านไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลฎีกาอยู่อีก เพราะฉะนั้นผู้วิจัยคิดว่าตัวผู้วิจัยเองมีความรู้ด้านกฎหมายอยู่เพียงเล็กน้อย การที่จะอธิบายตีความกระบวนการต่าง ๆ ในกฎหมายให้ถูกต้องที่สุด เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง ส่วนการศึกษาเนื้อหาในพระวินัยปิฎกก็เป็นภาระหน้าที่อันยากยิ่ง ไม่แพ้ในด้านกฎหมาย แม้จะได้พยายามอ่านพระไตรปิฎกหลายเที่ยว อ่านหนังสืออื่น ๆ ประกอบ และได้สอบถามท่านผู้รู้หลายท่าน ก็ยังไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาในพระไตรปิฎกได้อย่างกระจ่างแจ้งเพียงพอ ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาติดตามผลงานของนักปราชญ์ทางด้านศาสนาหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงแต่งหนังสือวินัยมุขเล่ม 1 - 3 และหนังสืออื่นอีกหลายเล่ม ท่านได้ทรงปรารภไว้หลายตอนว่ามีเนื้อหาอยู่หลายเรื่องหลายประเด็นที่ท่านไม่ทรงกระจ่างแจ้ง เมื่อได้แนวคิดเช่นนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดมีกำลังใจที่จะวิจัยงานชิ้นนี้ออกมาให้สำเร็จ โดยพยายามทำให้ดีที่สุดเท่าที่ผู้วิจัยจะสามารถทำได้ แม้จะไม่ใช่งานวิจัยที่สมบูรณ์แบบก็ตามแต่ผู้วิจัยเพียงต้องการที่จะเสนองานวิจัยในแนวใหม่ออกมาบ้าง และหากมีข้อบกพร่องประการใดหวังว่าท่านผู้รู้คงจะให้อภัย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ และได้จำกัดขอบเขตของการวิจัยแล้ว จึงได้ลงมือวิจัยเพื่อหาคำตอบ ก็ได้พบว่าความจริงกระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในพระวินัยปิฎกมีส่วนที่คล้ายคลึงกันอยู่มากตามเนื้อหาแต่ละประเด็นที่สรุปมาให้ดูแล้ว แต่ทั้งนี้ยังมีบางส่วนที่แตกต่างกันอยู่บ้าง ทั้งนี้เพราะสภาพของบุคคลที่อยู่ภายใต้กฎหมายของฝ่ายอาณาจักรแตกต่างจากสภาพของพระภิกษุซึ่งตกอยู่ภายใต้กฎหมาย (พระวินัย) ของฝ่ายพุทธจักร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น เมื่อได้ศึกษาแนวคิดทั้งในกฎหมายและในพระวินัยแล้วผู้วิจัยคิดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ในวงการศึกษานี้บ้าง ไม่น่าก็น้อย

4. ข้อเสนอแนะ

ในงานวิจัยผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะ "กระบวนการ" เกี่ยวกับการต้องโทษในประมวลกฎหมายกับในพระวินัยปิฎก หลังจากที่ได้ศึกษา "กระบวนการ" ดังกล่าวนั้นแล้วยังได้พบว่า "สาระเนื้อหา" ของแต่ละมาตราในประมวลกฎหมายอาญาและในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพอจะศึกษาในเชิงเปรียบเทียบกันได้กับ "สาระเนื้อหา" ของแต่ละสิกขาบทในพระวินัย จึงอยากจะเสนอแนะให้ผู้ที่ด้านกฎหมายและพระวินัยได้ศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ไม่น้อย เพราะขึ้นชื่อว่า "มนุษย์" แล้วไม่ว่ามนุษย์ในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต และไม่ว่ามนุษย์ที่อาศัยอยู่ ณ ส่วนใดของโลกย่อมจะมีพฤติกรรมเข้ยงมนุษย์ ถ้าจะต่างกัน ไปบ้างก็เฉพาะในส่วนปลีกย่อยเท่านั้น พฤติกรรมเข้ยงเบงทั้งมนุษย์ในสมัยนี้ได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อหลบเลี่ยงกฎหมาย การกระทำในลักษณะดังกล่าวนี้มนุษย์ในอดีตเคยกระทำมาแล้วทั้งสิ้น และพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้วทั้งสิ้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะหยิบยกเอาสิ่งเหล่านี้มาศึกษาเปรียบเทียบ

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ พระวินัยบัญญัติผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยในงานนี้เห็นเฉพาะวินัยของพระภิกษุ เป็นกฎข้อบังคับควบคุมประพฤติของมนุษย์เพศชาย แต่ยังมีวินัยอีกหมวดหนึ่งซึ่งน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง และมีจำนวนสิกขาบทมากกว่าวินัยของพระภิกษุ วินัยหมวดนั้นคือ "วินัยของภิกษุณี" ซึ่งเป็นกฎข้อบังคับควบคุมประพฤติของมนุษย์เพศหญิง ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างละเอียดลออ น่าที่จะมีผู้สนใจหยิบยกขึ้นมาศึกษาก็จะได้ผลประโยชน์ไม่น้อย

5. บทสรุป

จากความพยายามศึกษาวิจัยเรื่อง "กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในพระวินัยปิฎก - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ" แม้ว่าจะเป็นการศึกษาที่ค่อนข้างหนักและต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก ใช้เวลาศึกษานานจึงจะเขียนรายงานการวิจัยออกมาได้ แต่ผู้วิจัยก็มีความภูมิใจที่ได้เสนองานวิจัยใหม่ ๆ ออกมาสู่วงวิชาการ และผู้วิจัยก็ได้รับคำตอบเป็นการจัดข้อสงสัยให้แก่ตัวเองที่เคยสงสัยมานานแล้วว่า กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายกับ

กระบวนการต้อง โทษในพระวินัยปิฎกมีส่วนคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ซึ่งทั้งหมดนี้ได้เสนอคำตอบไว้โดยละเอียดในเนื้อหาของแต่ละบทแล้ว และในบทสุดท้ายก็ได้สรุปรวบรวมยอดไว้อีกครั้งหนึ่ง จึงหวังว่างานวิจัยนี้อาจจะมีประโยชน์แก่ผู้สนใจบ้างไม่มากก็น้อย

